

ÎNCEPUTURILE LEXICULUI EXERCIȚIILOR FIZICE

Les débuts du lexique de l'exercice physique

Manuel Cristian FIRICĂ¹

Résumé

Dans l'élaboration de cet article, nous avons choisi une certaine présentation des idées afin de ne pas sacrifier la précision de l'accessibilité ultérieure pour un lecteur public expérimenté et diversifié. La présente recherche découle de la passion évidente pour le sport. Je pense que cela ouvre la voie à l'analyse linguistique du langage sportif et souligne la nécessité d'une synthèse large du langage sportif roumain, résultat de la place de plus en plus importante que le sport occupe dans la vie quotidienne et dans le phénomène sportif universel, ce qui conduit à une intense circulation des pratiques sportives, expressions spécifiques et langage spécialisé.

Mots clé: analyse linguistique, langage sportif, exercice, sport, terminologie

Nucleul lexicului exercițiilor fizice l-am întâlnit în scrierile românești înainte de dezvoltarea ramurilor sportive. Primele dicționare românești nu explicau termenul *sport*², fapt ce nu înseamnă că nu existau elemente lexicale ce desemnau acțiuni fizice, jocuri și întreceri sportive. „Mai târziu, a intervenit transformarea culturii, modificarea principiilor sportive și olimpice, adică mai exact «sportificarea» culturii și «desportificarea» sportului”³.

În descrierea serbărilor dedicate logodnei fiicei lui Duca Vodă care s-au desfășurat în anul 1601, căpitanul C.Filipescu folosea expresiile: *se repeșea iute* (pentru *a alerga, a fugi*) *sărind, se da în văzduh peste cap și cădea în picioare* (pentru *sărituri și salt*)⁴. În *Descriptio Moldaviae* scrisă de D. Cantemir, traducătorul numește năravurile moldovenilor prin expresii precum: *s-au gălcevit* (pentru *s-au întrecut*), apoi *să vază care sunt mai voinici* și cuvântul *învingere* (pentru *victorie*)⁵.

Un ziar al vremii anunța deschiderea unei *săli de arme* în București și preciza că aici se vor preda *meșteșugul de a se bate în săbiu*⁶. Un alt ziar preciza că un *învățător de dansuri* va preda lecții de *dans, călărie și scrimă* sau că la Capșa a luat ființă o *sănețarie (un poligon)*, o școală de tir. Alte reviste ale vremii conțineau expresia *giocul șatranei* (jocul de șah în care s-a inițiat G.Călinescu) și includeau informații despre *patinagiu*. Din aceste prezentări reiese faptul că și în acele vremuri lumea se distra, călărind sau luând lecții de scrimă, jucând șah sau patinând. Un articol descria *pravila pentru duel*, un adevărat *cod al onoarei* și proiectul pentru o *școală de înotat*, iar alt articol de fond a fost dedicat *deprinderilor trupești*, în care este vorba de *gimnastică*. Tot în această perioadă, în ziare sunt descrise și *alergările de cai* sau se face darea de seamă a

¹ Docteur de l'Université Spiru Haret, Craiova

² „Bicicleta”, An 1, nr. 1, pag. 3

³ Firică, Jean, *Cultura educațională a cadrelor didactice și reforma învățământului*. Analele UVT, Seria EFS, No. 5, Fascicola 2, 2003

⁴ *Op.cit.*, An 1, nr. 5, pag. 5

⁵ *Op.cit.*, An 1, nr. 5, pag. 8

⁶ *Sportul*, An 1, nr. 5, pag. 35

primului examen de *scrimă* al cadeților și soldaților în *sala de arme*. De asemenea, într-o *cronică velocipedică* se vorbește de o *primă excursie pe velocipede* (deci un strămoș al *cicloturismului*)⁷.

Aceste relatări ne prezintă imaginile în mișcare a evoluției ramurilor sportive în țara noastră, iar „sportul este considerat o sursă de identitate și integrare socială”⁸. Iată doar câteva semnale privind latura distractivă a sporturilor și preocupările pentru caracterul lor de componentă a domeniului activităților fizice și faptul că „destul de interesante sunt combinațiile termenilor tehnici cu unele cuvinte neoașe din care au rezultat construcții curioase”⁹.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, pe teritoriul românesc începe să se înfiripe o terminologie sportivă. Activitatea sportivă a atras după sine unele modalități de exprimare, și, ca orice formă de activitate specific umană, sportul a avut și el nevoie de un vocabular propriu. Dar a-l forma și stabili nu a fost ușor, deoarece, fizic, modul de exprimare era străin (în mișcări, în reguli, instrumente), iar, oral, trebuiau găsite mijloace autohtone.

Una dintre cărțile consacrate exercițiilor fizice a fost scrisă de Gh. Moceanu, în care a fost subliniată dificultatea pe care a întâlnit-o în nomenclatura figurilor cu termeni românești. În opinia acestui autor, terminologia gimnasticii și a sportului cuprindea: *mergerea, fugirea, sărirea, aieptarea, aruncarea, așvârlirea, a-și lua avânt, balansarea, tragerea, urcarea, gimnastică în sens strict, înotarea și darea cu patinele*. Acești termeni denumeau gimnastica pură și reprezentau școala de exerciții pregătitoare pentru corp, precum: *scrima, darea la țintă, mânărea luntrii cu lopețile, călăritul și căruțatul*.

Dacă investigăm fondul lexical sportiv românesc, observăm că multe cuvinte au luat de la început forma definitivă de astăzi, dar unele au avut nevoie de o perioadă de adaptare, de transformări succesive și de un înveliș modern pentru expresiile nesigur încheiate. În acest sens, astăzi, nu se mai folosesc cuvintele: *guidon, cultura fizicală, profesional* (pentru *profesionist*), *trampolina* (pentru *trambulina*), *lovitură francă* (pentru *lovitura liberă la rugby*) sau *linii de atingere* (pentru *liniile de tușă*), *palet* (pentru *disc*), *săritură cu avânt, alergare repede, aruncătură de moarte* (pentru *salt mortal*), *înaltă ecuitate* (pentru *înaltă școală de călărie*), *jocul pe gheață* (pentru *patinaj*), *încurarea cailor* (pentru *cursele hipice*), *fus* (pentru *bara fixă la gimnastică*), *urmă* (pentru *pistă*).

Pentru evoluția termenilor sportivi în limbă română am întocmit unele grupe sinonimice, iar ultimul cuvânt este corespondentul termenului de azi: *aieptare, avânt, repezire = elan; adunătură, partidă, team, grupare, formație = echipă; amestecătură, învâlmășeală, mélé, melu = grămadă; coadă, codaș, codaci, bec, apărător = fundas; cursă, fugă, fugire, repezire = alergare; dare în văzduh, aruncătură, salt, sărire = săritură; gâlceviră, încurare, emulare = întrecere; iuțeală, iuțime = viteză; mers, mergere, îmblare = marș*.

În această direcție, voi prezenta pe scurt evoluția și procesul de adaptare în etape a unor discipline sportive. Dintre primele discipline sportive practicate în România amintesc: *cursele de cai, exercițiile corpului, manegiul, crescerea și dresarea cailor, canotagiul, vânătoarea, billiardul, patinajii, gimnastică, gimnastică medicală, scrima, înotul, călăria, tragerea la frînghie, alergarea de întrecere*,

⁷ Regulamentul jocului de oină, pag. 1108

⁸ Firica, Jean, *Romanian identity representation in Europe by sport as a modern expression of culture in the process of globalization*. Proceedings from the International scientific conference, Skopje, Issue No:1, 2012

⁹ Firică Jean, *Terminologia activităților fizice și sportive*, Editura Sitech, Craiova, 2005

alergarea de rezistență, croquet-ul, oina, ogoiul, lawn-tenisul, aruncarea mingei cu piciorul, aruncarea mingei cu pumnul (faust-ball), săritura în lungime sau înălțime, aruncarea greutății în lungime, aruncarea discului, aruncarea javelotului, lupta, aruncarea mingei cu mâna, criket-ul, saltul cu prăjina, velocipedia, scrima, tirul, navigațiunea, sporturile atletice, turing, yachting, tragerea la țintă și în sbor, natațiunea, tragerea în porumbei, curse pe jos, automobila, golf, boxa, turf, football, rugby, alergare peste obstacole naturale .

Pe lângă toate aceste activități sportive, la începutul secolului trecut s-au mai practicat și următoarele ramuri sportive: *aviație (aeronautică), motociclism, pescuit, haltere, schi, sanie, polo, călărie, rugby, volei, baschet, handbal (și bazena), pentatlon modern, polo pe apă, hochei pe gheață, hochei pe iarbă, tir cu arcul, bob, alpinism, schi pe apă, schi înhămat (ski ksjöring), tenis de masă (ping-pong), caiac, canoe, judo, biatlon (patrula militară).*

În decursul anilor, fiecare disciplină înregistrează unele curiozități lexicale provenite din anumite traduceri grăbite, preluări superficiale, calcuri nefondate sau unele traduceri străine pe care le mai întâlnim și astăzi.

Majoritatea greșelilor provin din traducerile regulamentelor forurilor sportive internaționale de către persoane incompetente și din introducerea în circulație a unor termeni greoi sau confuzii, care nu au nimic comun cu spiritul limbii noastre, fapt ce ne determină să susținem întocmirea unui dicționar sportiv, chiar și explicarea acțiunii *de a sponsoriza*, deoarece “sponsorizarea sportului reprezintă astăzi un mijloc indispensabil”¹⁰. După cum știm, de la omul de stat Gaius Mecenat, cel care a încurajat artele, provine termenul de „mecena” sau sprijinitor al artei. În zilele noastre, cuvântul mecena a devenit un substantiv comun, livresc, cu sensul de protector (sponsor) al literaturii, al artelor și al științelor, iar acțiunea de sponsorizare a acestora se numește mecenat.

Prin argumentația noastră (lingvistică și sportivă) am dorit ca acest articol să devină un punct de vedere util sporturilor și lingviștilor, dar și o scriere de referință pentru public, pentru cei interesați de limbajul sportiv, pentru profesorii de limba română, în vederea cultivării limbii legate de domeniul sportiv, care are o largă audiență în rândul tinerilor și adulților.

Bibliografie

Andriescu, Al., *Limba presei românești în secolul al XIX-lea*. Editura Junimea, 1979

Bănciulescu, Victor, *Limba sportivă*, Editura Sport-Turism, 1984.

Bănciulescu, Victor, *Sport și limbă*, în EFS, nr.5,7,11, 1981

Bănciulescu, Victor, *Sportul îmbogățește limba*, în EFS, nr.7, 1982

Bănciulescu, Victor, *Când greșim în limbajul sportiv ?*, în EFS, nr.5, 1983

Bujeniță, M., Sala, M., *Din terminologia nautică românească*, în LR, nr.3, 1966

Comșulea, E., *Terminologia educației fizice și sportului*, în EFS, nr.1, p.83-85, 1957

Constantiniu, C., *Regulament de scrimă*, București, 1882

Constantinescu, Ilinca, *Influența limbii engleze în vocabularul sportiv românesc*, în LR, nr.1, 1973

Corbu, R., *Oina, joc gimnastic cu minge*, Ediția a II-a, Brăila, 1899

Damé, Fr., *Incercare de terminologie populară*, București, 1898

Diem, C., *Weltgeschichte des Sports der Leibeserziehung*, Stuttgart, 1960

¹⁰ Firica, Jean, *Sports sponsorship – means of communication*, Journal of Applied Economic Sciences, Issue No: 4, 2008

- Elian de la Gruea, M., *Exerciții și jocuri gimnastice*, București, 1894
- Economu, Virgil, *Football*, București, 1935
- Firica, Jean, *Sports sponsorship – means of communication*, Journal of Applied Economic Sciences, Issue No: 4, 2008
- Firica, Jean, *Romanian identity representation in Europe by sport as a modern expression of culture in the process of globalization*. Proceedings from the International scientific conference, Skopje, Issue No:1, 2012
- Firică Jean, *Terminologia activităților fizice și sportive*, Editura Sitech, Craiova, 2005
- Firică, Jean, *Cultura educațională a cadrelor didactice și reforma învățământului*. Analele UVT, Seria EFS, No. 5, Fascicola 2, 2003
- Florescu, Taisa, *Cu privire la structura limbajului tehnic sportiv*, în Culegere de referate, Sesiunea științifică a cadrelor didactice, 24-26 aprilie 1969, Institutul de Construcții, București
- Ghibu, E., Todan, I., *Sportul românesc de-a lungul anilor*, Editura Stadion, București, 1970
- Graur, Alexandru, *Cupa Davis*, în România literară, nr.42, 1972
- Graur, Alexandru, *Mélanges linguistique*, Paris-București, 1936
- Hristea, Theodor, *Pseudoanglicisme de proveniență franceză în limba română*, în LR, nr.1, 1974
- Hristea, Theodor, *Probleme de etimologie*, Editura Științifică, București, 1968
- Iavarovschi, Alexandru, în *Lucrare de licență – Clișee și inovații în stilul sportiv*- Facultatea de Filologie din Timișoara, 1981
- Jordan, Iorgu, *Stilistica limbii române*, București, 1944
- Jacquier, Henri, *Un „stil de limbă”: limbajul sportiv*, în Tribuna, nr.5, 1957
- Kirițescu, Constantin, *Palestrica. O istorie universală a culturii fizice*, Editura UCFS, București, 1964
- Lupu, Coman., *Din terminologia sportivă recentă*, în SCL, nr.6, 1986
- Nicu, Alexe, *Problematica actuală a studiului terminologiei în știința educației fizice și sportului*, în EFS, nr.11, 1982
- Nicu, Alexe, *Terminologia educației fizice și sportului*, Editura Stadion, București, 1973.
- Nestorescu, Virgil, *Prețiozități în limba cronicilor sportive*, în LR, nr.1, 1963
- Pearson, Ned., *Dictionnaire du sport français*, Editura Lorenz, Paris, 1979
- Petiot, Georges, *Dictionnaire de la langue des sports*, Editura Robert, Paris, 1982
- Postolache, N., *Presa sportivă românească*, în EFS, nr.8, 1983
- Queval, Jean, *La langue des sports*, în Encyclopédie de la Pléiade, Jeux et Sport, Editura Gallimard, Paris, 1967
- Rafailescu, Al., Iancu, C., *Oina, trecut și prezent*, București, Editura Sport-Turism, 1976
- Rozet, Georges, în *L'Argot des sports*, Paris, 1968
- Seche, Mircea, *Despre stilul sportiv*, în LR, nr.2, 1959
- Teodorescu, Vasile, *Depre constituirea terminologiei sportive românești, Secolul al XIX-lea*, în Actele celui de-al XII-lea Congres Internațional de Lingvistică și Filologie Romanică, volumul I, București, 1970
- Trofin, Aurel, *Observații cu privire la adaptarea terminologiei sportive de origine engleză la limba română*, în St.UB-B, nr.2, 1967